

Nová ústavná dogmatika a význam implicitného materiálneho jadra Ústavy Slovenskej republiky

Marta Breichová Lapčáková¹

¹ Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Kováčska 30, 040 75 Košice, email: marta.lapcakova@upjs.sk

Grant: Vega č. 1/0386/19

Název grantu: Nové dimenzie metodológie právnej argumentácie – Úloha právnych princípov vo viacúrovňovom právnom systéme
Oborové zamčrenie: AG - Právni Věd

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Existenciu nepísaného materiálneho jadra Ústavy Slovenskej republiky potvrdil vo svojej judikatúre aj Ústavný súd Slovenskej republiky. Priame derogačné účinky implicitného materiálneho jadra Ústavy SR voči ústavným zákonom novelizujúcim Ústavu otvárajú otázku vnútornej materiálnej hierarchie noriem Ústavy. Kam sa majú do tejto štruktúry zaradiť pramene európskeho práva a všeobecného medzinárodného práva? Napätie medzi európskymi regionálnymi medzinárodnými systémami neodstráni ani obnovená hierarchická štruktúra prameňov práva Slovenskej republiky. Tieto konflikty je preto potrebné riešiť za pomoci nových ústavných teórií, ktoré stanovujú materiálne kritériá riešenia kolízií jednotlivých právnych systémov.

Kľúčová slova materiálne jadro ústavy, ústavný zákon, pramene práva, právny systém, viacúrovňový konštitucionalizmus

1. ÚVOD

Na stránkach právnických časopisov a počas vedeckých konferencií sa už dlhodobo vedie diskusia, akým spôsobom sa majú v Slovenskej republike aplikovať pramene európskeho práva a všeobecného medzinárodného práva. Majú mať aplikačnú prednosť pred celou Ústavou Slovenskej republiky, či iba pred jej časťou? Vzťahuje sa ich aplikačná prednosť iba na „obyčajné“ zákony prijaté Národnou radou Slovenskej republiky alebo aj na ústavné zákony? Uvedená diskusia presahuje rámce teoretickej diskusie zamestnávajúcej akademickú obec, pretože má priame aplikačné dôsledky pre orgány verejnej moci Slovenskej republiky, vrátane Ústavného súdu Slovenskej republiky. V jeho judikatúre môžeme vidieť postupný vývoj v aplikácii medzinárodných zmlúv upravujúcich problematiku ľudských práv a slobôd.¹

Rôzne ústavné súdy majú vlastné prístupy k spôsobu aplikácie týchto medzinárodných zmlúv. Mnohé členské štáty Európskej únie uprednostňujú vo vzťahu k uvedenej kategórii medzinárodných zmlúv ochranu svojej ústavnej identity v podobe materiálneho jadra Ústavy, ktorú z pohľadu úijného práva umožňuje čl. 4 ods. 2 Zmluvy o Európskej únii. Obdobný vývoj judikatúry predpokladá aj kolektív autorov pod vedením Jána Mazáka a Martiny Jánošíkovej, ktorý uvádza: „Tak ako tomu bolo aj v konaniach pred inými

ústavnými súdmi členských štátov, možno predpokladať, že Ústavný súd SR sa nebude rozpakovať chrániť ústavnú (národnú) identitu, ktorá je obsahom čl. 4 ods. 3 ZEÚ.“²

2. DVOJSTUPŇOVÁ HIERARCHIA NORIEM MATERIÁLNEHO JADRA ÚSTAVY

Aj v súvislosti s Ústavou Slovenskej republiky môžeme uvažovať o princípoch charakterizujúcich jej ústavnú identitu. Obdobne ako v iných európskych štátoch tvoria jej ústavnú identitu nezrušiteľné princípy materiálneho jadra Ústavy, ktoré naša Ústava implicitne obsahuje. Teória o existencii implicitného jadra Ústavy Slovenskej republiky nadväzuje na práce významných európskych konštitucionalistov ako sú E. Vatell, E. J. Siefés, a Carl Schmitt³. Teoretické poznatky v spojení s historickým, systematickým a komparatívnym výkladom Ústavy nás vedú k identifikácii nezrušiteľných ústavných princípov implicitného materiálneho jadra Ústavy tvorených princípmi demokracie a právneho štátu podľa čl. 1 ods. 1, prvej vety Ústavy SR.⁴ Žiaden právny akt štátu, dokonca ani akt podliehajúci schváleniu ústavnej väčšiny im nesmie odporovať, či stanoviť výnimky, ktoré vedú k postupnému vyprázdneniu ich obsahu vo forme priamej alebo nepriamej novelizácie Ústavy.⁵

Závažným argumentom v prospech neaplikovania princípu aplikačnej prednosti práva Európskej únie vo vzťahu k celej Ústave Slovenskej republiky je znenie čl. 7 ods. 2 v spojitosti s čl. 1 ods. 1 Ústavy SR. Aj Boris Balog napríklad tvrdí, že článok 1 ods. 1 Ústavy je podľa neho limitom pre uplatnenie čl. 7 ods. 2 Ústavy, ktorý slúži iba na jeho vykonanie.⁶

Samotný moment členstva v Európskej únii pritom nevníma ako popretie suverenity Slovenskej republiky,⁷ no zároveň upozorňuje

² MAZÁK, J. - JÁNOŠÍKOVÁ, M. (eds.): *Charta základných práv Európskej únie v konaniach pred orgánmi súdnej ochrany v Slovenskej republike*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2016, s. 131.

³ Carl Schmitt sa síce zdiskreditoval ako „dvorný“ autor nacistickej ideológie, no jeho najvýznamnejšie dielo „*Verfassungslehre*“ pochádza z obdobia pred vznikom nacistickej ideológie. Myšlienky v ňom vyložené sú dodnes aktuálne.

⁴ BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M.: *Ústava a ústavné zákony*. Bratislava: KALLIGRAM 2013.; BALOG, B.: *Materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky*. Žilina: EUROKÓDEX, 2014, s. 78.; OROSZ, L. – SVÁK, J. – BALOG, B.: *Základy teórie konštitucionalizmu*. 2. vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2012.

⁵ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 21/2014.

⁶ BALOG, B.: *Vzťah čl. 1 ods. 1 a čl. 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky*. In MIHÁLIKOVÁ, V. (eds.): 15 rokov v Európskej únii: aktuálne otázky a súčasné výzvy. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2019, s. 28.

⁷ BALOG, B.: *Materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky*. Žilina: EUROKÓDEX, 2014, s. 78.; K tomu pozri aj: SVÁK, J. – BALOG, B.: *Ústavnoprávny režim vystúpenia Slovenskej republiky z Európskej únie*. In Právny obzor, 2012, č. 6, s. 511 – 525.

¹ BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M.: *Europäisches Recht in der Judikatur des Verfassungsgerichts der Slowakischen Republik*. In Jahrbuch des öffentlichen Rechts. Tübingen: Mohr Siebeck, 2018, s. 663 - 682.

na možnosť ohrozenia základných ústavných hodnôt v dôsledku nelimitovaného uplatnenia princípu prednosti práva Európskej únie. Limity prenosu suverenity a aplikácie princípu prednosti práva Európskej únie nachádza v implicitnom materiálnom jadre Ústavy SR.⁸

Boris Balog vo svojich úvahách nadväzuje na teóriu o vnútornej materiálnej hierarchii noriem Ústavy. V rámci nej rozlišuje medzi materiálne nadradenými „jadrovými normami“ a materiálne podriadenými „ostatnými normami“ Ústavy, ktoré slúžia na vykonanie jadrových noriem.⁹ Tieto „jadrové normy“ vyjadrujúce základné hodnoty ústavy sú súčasťou materiálneho jadra Ústavy Slovenskej republiky, ktoré predstavuje kritérium ústavnosti všetkej normotvornej a aplikáčnej činnosti orgánov verejnej moci.

K tvrdeniam o existencii dvojstupňovej materiálnej hierarchie noriem Ústavy SR sa v Náleze PL. ÚS 21/2014 pridáva aj ústavný súd. „Práve skutočnosť, či ústavná norma obsahuje nejaké hodnotové poslanstvo alebo nie, je predpokladom toho, že je možné aj medzi ústavnými normami vytvoriť ich vnútornú materiálnu hierarchiu. Medzi normami ústavného práva existuje významný materiálny rozdiel ich právnej sily a v centre tohto hierarchického systému sú ústavné normy jadrové, vytvárajúce materiálne jadro ústavy.“¹⁰

V nadväznosti (aj) na tieto úvahy vyslovuje Boris Balog nasledovný záver: „Implicitné materiálne jadro ústavy a materiálna hierarchia ústavných noriem vo vzťahu k otázke prednosti právne záväzných aktov Európskej únie pred ústavou vedie k záveru, že táto prednosť nie je a ani nemôže byť úplná.“¹¹

Svoj príspevok zakončuje tvrdením „Účelom úpravy druhej vety čl. 7 ods. 2 Ústavy je zachovať suverenitu Slovenskej republiky“ a obranu materiálneho jadra Ústavy chápe ako prostriedok plnenia medzinárodných záväzkov SR plne zvrchovaným štátom.¹²

3. OBNOVENÁ HIERARCHICKÁ ŠTRUKTÚRA VNÚTROŠTÁTNEHO PRÁVNEHO SYSTÉMU

a) Právo Európskej únie v právnom poriadku Slovenskej republiky

Z uvedenej konštrukcie by sa dala vyčítať nasledujúca hierarchia prameňov práva Slovenskej republiky:

1. Ústavné normy tvoriace implicitné materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky
2. Primárne právo európskej únie
3. Sekundárne právo Európskej únie
4. „Ostatné“ normy Ústavy SR a ústavné zákony
5. Zákony¹³

Uvedené štrukturálne zaradenie práva Európskej únie nie je zrejme problematické ani z pohľadu ústavného súdu. Ústavný súd už raz

vyslovil, že vôľa úniijného normotvorcu je „niekedy postavená aj nad vôľu zákonodarcu.“¹⁴

Ako upozorňuje Boris Balog pojem „zákon“ nie je vždy jednoznačný.¹⁵ Nielen pojem „zákon“ ale aj pojem „zákonodarcu“ môžeme vykladať extenzívne zahŕňajúc ústavného zákonodarcu, tvoriaceho „ostatné“ ústavné normy vykonávajúce normy implicitného materiálneho jadra Ústavy. Koniec koncov extenzívny výklad pojmu „zákon“ v čl. 125 ods. 1, písm. a) zvolil v náleze sp. zn. PL. ÚS 21/2014 aj ústavný súd. V dôsledku tejto extenzívnej interpretácie vyvodil svoju právomoc preskúmať ústavnosť ústavných zákonov z rúk ústavného zákonodarcu.

Výsledkom tejto argumentačnej línie je oprávnenosť zaradenia práva Európskej únie ako práva hierarchicky nadradeného právu v dispozícii ústavného zákonodarcu, teda „ostatných“ noriem vykonávajúcich materiálne jadro Ústavy a ústavných zákonov.

Uvedené zaradenie práva Európskej únie v kontexte vzájomných požiadaviek čl. 1 ods. 1, prvej vety a čl. 1 ods. 2 Ústavy podporuje aj nasledujúca úvaha ústavného súdu obsiahnutá v náleze sp. zn. PL. ÚS 21/2014, ktorým ústavný súd vymedzil derogačné účinky implicitného materiálneho jadra Ústavy vo vzťahu k ústavnému zákonodarcovi: „Národná rada je ústavný orgán so všeobecnou pôsobnosťou v oblasti zákonodarstva. Ako jediný zákonodarný orgán môže prijať akýkoľvek zákon a v akejkoľvek oblasti, avšak len v rozsahu a spôsobom, ktorý je v súlade s ústavou a pri dodržaní základných princípov ústavnosti, ústavou zaručených základných práv a slobôd a záväzkov vyplývajúcich zo všeobecných pravidiel medzinárodného práva a z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná (PL. ÚS 32/95, PL. ÚS 6/01).“¹⁶

Ako ďalší dôvod spomínaného zaradenia práva Európskej únie možno znovu, aj keď v trochu modifikovanom kontexte uviesť znenie čl. 125 ods. 1, písm. a) Ústavy, ktoré sa vzťahuje na ratifikované a vyhlásené medzinárodné zmluvy s ktorými vyslovila súhlas národná rada Slovenskej republiky. Z tohto osamoteného článku nevyplýva nižší podústavný stupeň právnej sily ratifikovaných medzinárodných zmlúv. K tomuto záveru sa dospelo až v dôsledku zohľadnenia čl. 125a Ústavy, ktorý sa ale dotýka ešte neratifikovaných medzinárodných zmlúv a snaží sa zabezpečiť ich obsahový súlad s Ústavou. Čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy je zároveň potrebné interpretovať v súlade s čl. 1 ods. 2 Ústavy, z ktorého vyplýva povinnosť rešpektovania medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky všetkými orgánmi verejnej moci.

V kontexte čl. 1 ods. 1, prvej vety Ústavy sa má rešpektovanie medzinárodných záväzkov podľa čl. 1 ods. 2 realizovať v súlade s požiadavkou zachovania suverenity štátu.¹⁷ Čl. 1 ods. 1 v prvej vete definuje Slovenskú republiku ako suverénny štát. Prejavom vnútornej suverenity štátu, povedené slovníkom medzinárodného práva, vnútorného práva na sebaurčenie národa, je existencia materiálneho jadra ústavy. Prejavom suverenity Slovenskej republiky je existencia základných ústavných hodnôt v podobe nezmeniteľných ústavných princípov, ako vnútroštátneho prejavu kogentného princípu práva na sebaurčenie národa všeobecného medzinárodného práva.¹⁸ Ochrana materiálneho jadra Ústavy SR je

⁸ BALOG, B.: *Vzťah čl. 1 ods. 1 a čl. 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky*. In MIHÁLIKOVÁ, V (eds.): 15 rokov v Európskej únii: aktuálne otázky a súčasné výzvy. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2019, s. 28.

⁹ BALOG, B.: *Materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky*. Žilina: EUROKÓDEX, 2014, s. 176.

¹⁰ Nález sp. zn. PL. ÚS 21/2014, bod 105.

¹¹ BALOG, B.: *Vzťah čl. 1 ods. 1 a čl. 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky*. In MIHÁLIKOVÁ, V (eds.): 15 rokov v Európskej únii: aktuálne otázky a súčasné výzvy. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2019, s. 28.

¹² Tamže, s. 29.

¹³ S obdobnou hierarchiou prameňov práva sa môžeme stretnúť napr. v Rakúsku. Nájdeme tu avšak aj jej rôzne variácie, a to od postavenia práva EÚ na vrchole pyramídy právneho poriadku, až po jeho zaradenie pod celé ústavné právo.

¹⁴ III. ÚS 666/2016.

¹⁵ Porovnaj: BALOG, B.: *Vzťah čl. 1 ods. 1 a čl. 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky*. In MIHÁLIKOVÁ, V (eds.): 15 rokov v Európskej únii: aktuálne otázky a súčasné výzvy. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2019, s. 23.

¹⁶ PL. ÚS 21/2014, bod 36.

¹⁷ Porovnaj: BALOG, B.: *Vzťah čl. 1 ods. 1 a čl. 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky*. In MIHÁLIKOVÁ, V (eds.): 15 rokov v Európskej únii: aktuálne otázky a súčasné výzvy. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2019, s. 28.

¹⁸ BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M.: *Právo na sebaurčenie národa a deklaratórny charakter klauzuly večnosti*. In: Ústavné dni : 25. výročie Ústavy Slovenskej republiky - 6. ústavné dni. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, s. 261 - 277.

zároveň prejavom ochrany ústavnej (národnej) identity podľa čl. 4 ods. 2 Zmluvy o Európskej únii.

Pri aplikácii Charty základných práv Európskej únie pritom dochádza k nasledovnému okruhu problémov, ktoré by takto načrtnutá štruktúra prameňov vnútroštátneho pomohla vyriešiť:

1. Ústavný súd zaradil Chartu medzi medzinárodné zmluvy podľa čl. 7 ods. 5, ktorý upravuje aplikačnú prednosť medzinárodných zmlúv pred zákonom.
2. Následne ju na účely kontroly noriem zaradil medzi zmluvy podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ktorý sa vzťahuje iba na zmluvy s ktorými súhlasila národná rada a boli ratifikované a vyhlásené, čo zmluvy podľa čl. 7 ods. 5 nespĺňajú, keďže im chýba požiadavka súhlasu.¹⁹

V praxi ústavného súdu tak dochádza pri aplikácii Charty v konaní o kontrole právnych predpisov k vyvodzovaniu stupňa právnej sily Charty (rovnako ako pri Dohovore) z jej aplikačnej prednosti pred zákonom, z čoho vyplýva v zmysle doterajšieho konsenzu podústavný stupeň jej právnej sily vo vzťahu k celej Ústave SR a ústavným zákonom.

3. Iný prístup ústavného súdu SR je ale viditeľný v interpretačnej rovine v ktorej kladie Chartu na roveň Ústavy a z textu čl. 125 ods. 1 a čl. 7 ods. 5 Ústavy je nevyčítateľný, pokiaľ pojem „zákon“ nevykladáme extenzívne. Jeho jediným vodítkom je rešpektovanie medzinárodných záväzkov podľa čl. 1 ods. 2 Ústavy.
4. Navrhované zaradenie práva Európskej únie pred „ostatné“ ústavné normy vykonávajúce implicitné materiálne jadro ústavy a ústavné zákony, umožní efektívnejšie rešpektovanie medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky pri zachovaní suverenity Slovenskej republiky pomocou ochrany hodnotového jadra vnútroštátneho právneho poriadku tvoreného princípmi demokracie a právneho štátu podľa čl. 1 ods. 1, prvej vety Ústavy.²⁰

S ohľadom na znenie článku 1 ods. 2 Ústavy a poznatku o dvojstupňovej materiálnej hierarchii noriem Ústavy podľa čl. 1 ods. 1, prvej vety, sme v našej štruktúre hierarchického usporiadania prameňov práva zaradili právo Európskej únie pod implicitné materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky. Uvedené hierarchické zaradenie práva Európskej únie neodporuje ani dikcii čl. 4 ods. 2 Zmluvy o Európskej únii a zodpovedá kogentnému princípu rešpektovania práva na sebaurčenie národa z úrovne všeobecného medzinárodného práva.²¹

Treba mať pritom na pamäti, že ani princíp práva na sebaurčenie národa nie je neobmedzený a má podmienenú platnosť s ohľadom

na ochranu ľudskej dôstojnosti,²² čoby ďalšieho z kogentných princípov všeobecného medzinárodného práva. Uvedené vnímanie vzťahu princípov univerzálneho ius cogens je v istej miere návratom k odkazu ideí humanizmu Francisca de Vittoriu, ktorý vo svojich prednáškach „*De indis recenter invenis*“ (*Prednášky o nedávno objavených Indoch*), odmieta sedem nelegitímnych dôvodov vojnovnej intervenciu voči stredoamerickým „barbarom“, vrátane práva z objavenia novej zeme, či odmietnutia prijatia kresťanstva. Namiesto toho vychádza z potreby ochrany univerzálnych ľudských práv jednotlivca, ktoré je možno vymáhať aj vojenskou silou.²³ Aj v súčasnom všeobecnom medzinárodnom práve je kogentný princíp ochrany ľudskej dôstojnosti vnímaný ako centrálny princíp prenikajúci celým systémom medzinárodného práva.²⁴ Od čias prijatia Charty OSN nie je suverenita štátu naďalej vnímaná ako neobmedzená. Ako upozorňuje Ulrich Haltern: „*Pokiaľ mohli klasické učenie o suverinite nachádzať dôvod platnosti medzinárodného práva vo vôle štátu ... dnes ho nachádza mimo štátnej vôle. Ľudské práva nie sú chránené, pretože sa k tomu konsenzuálne zaviazali štáty, ale preto, že jednotlivcovi prislúchajú nescudziteľné ľudské práva, ktoré nemôžu byť porušené žiadnou mocou.*“²⁵

Princíp ochrany ľudskej dôstojnosti je zároveň základnou ústavnou hodnotou, ktorou zákonodarca nemôže disponovať ani z pohľadu vnútroštátneho práva. Aj v náleze sp. zn. PL. ÚS 21/2014, ústavný súd vyslovil, že „Zákonodarca je limitovaný ľudskou dôstojnosťou ako ústavnou hodnotou, ktorú musí mať na pamäti a nemôže do nej zasiahnuť spôsobom, že by *ústavné právo* svojou zákonodarnou činnosťou *poprel v jeho podstate*“²⁶

b) Pramene medzinárodného práva v právnom poriadku Slovenskej republiky

Stále nevyriešená avšak zostala otázka, kam do našej štruktúry zaradiť ostatné medzinárodné zmluvy a ďalšie pramene medzinárodného práva. Je ešte stále adekvátne ich tradičné zaradenie pod „celú“ Ústavu SR a ústavné zákony, alebo by sme ich mali vzhľadom na nové poznatky o podobe vnútornej štruktúry Ústavy taktiež zaradiť pod materiálne jadro ústavy, no nad „ostatné“ normy ústavy?

Pokiaľ sme medzinárodné zmluvy a všeobecné právne zásady tvoriace primárne právo Európskej únie zaradili už na druhé miesto za materiálne jadro Ústavy, nebolo by analogické zaradenie ostatných medzinárodných zmlúv a ďalších prameňov medzinárodného práva, napr. medzinárodnej obyčaje²⁷, či všeobecných právnych zásad medzinárodného práva, proti logike úpravy vzťahu vnútroštátneho práva a medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky.

Aj pri aplikácii Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd dochádza k nasledovnému okruhu problémov, ktoré by

¹⁹ Pre úplnosť sa žiada dodať, že Charta základných práv Európskej únie získala právnu silu zakladajúcich zmlúv na základe Lisabonskej zmluvy s ktorou Národná rada SR vyslovila súhlas.

²⁰ Je zrejme, že Slovenská republika a Európska únia majú spoločný hodnotový základ tvorený princípmi ochrany základných práv a slobôd, demokracie a právneho štátu. Prípadné rozdiely sa avšak môžu nachádzať pri vnímaní obsahu týchto princípov z pohľadu Európskej únie a členských štátov. Napr. pokiaľ v Rakúsku vylúčenie ústavného súdu z prieskumu ústavnosti noriem, bolo vnímané ako v rozpore s kvalifikovaným ústavným právom, na úrovni práva Európskej únie je otázne, či požiadavka existencie ústavného súdnictva je súčasťou princípu právneho štátu, pretože napr. Holandská ústava zakazuje súdom skúmať ústavnosť aktov Parlamentu. Všeobecné súdy sú však povinné posúdiť, či sú zákonné predpisy zlučiteľné s medzinárodnými zmluvami.

²¹ Právo na sebaurčenie národa sa ovšem môže dostať do rozporu s ďalším kogentným princípom, konkrétne s pacta sunt servanda. Podrobné riešenie tohto napätia necháme zatiaľ mimo predmetu nášho skúmania. Niektoré momenty môže objasniť teória viacúrovňového konštitucionalizmu.

²² QUARITSCH, H.: *Das Selbstbestimmungsrecht des Volkes als Grundlage der deutschen Einheit*. In ISENSEE, J. – KIRCHHOF, P. (ed.): *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland*. Bd. XI. Internationale Bezüge. C. F. Müller 2013, RN 26 – 29.

²³ SVÁK, J. – GRÜNWARD, T.: *Nadnárodné systémy ochrany ľudských práv, I. zväzok. Štruktúra systémov a ochrana politických práv*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s. r. o., 2019, s. 33.

²⁴ BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M.: *Univerzálne ius cogens a ústavné limity výkonu verejnej moci v judikatúre Ústavného súdu Slovenskej republiky*. In: *Ústavné dni : tretie funkčné obdobie Ústavného súdu Slovenskej republiky - 7. ústavné dni*. Košice: Kancelária Ústavného súdu Slovenskej republiky, 2019, s. 188 – 204.

²⁵ HALTERN, U.: *Was bedeutet Souveränität*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007, s. 75.

²⁶ PL. ÚS 21/2014, Bod 39.

²⁷ O možnosti obdobného zaradenia právnej obyčaje pozri: KÁČER, M.: *Medzinárodná obyčaj v slovenskom právnom systéme*. In *Právnik*, 2010, č. 3.

vyššie načrtnutá nová štruktúra prameňov vnútroštátneho pomohla vyriešiť:

1. Dohovor je medzinárodnou zmluvou podľa čl. 154c ods. 1 Ústavy, ktorý upravuje aplikačnú prednosť medzinárodných zmlúv pred zákonom.
2. Následne ju na účely kontroly noriem ústavný súd zaradzuje medzi zmluvy podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ktorý sa vzťahuje iba na zmluvy s ktorými súhlasila národná rada a boli ratifikované a vyhlásené, čo zmluvy podľa čl. 154c ods. 1 nespĺňajú, keďže im chýba požiadavka súhlasu.

V praxi ústavného súdu tak dochádza pri aplikácii Dohovoru v konaní o kontrole právnych predpisov k vyvodzovaniu stupňa právnej sily Dohovoru (rovnako ako pri Charte) z jeho .aplikačnej prednosti pred zákonom, z čoho vyplýva v zmysle doterajšieho konsenzu podústavný stupeň jej právnej sily vo vzťahu k celej Ústave SR a ústavným zákonom.

3. Iný prístup ústavného súdu SR je ale viditeľný v interpretačnej rovine v ktorej kladie Dohovor na roveň Ústavy a z textu čl. 125 ods. 1 a z čl. 154c ods. 1 je nevyčítateľný. Jeho jediným vodítkom je rešpektovanie medzinárodných záväzkov podľa čl. 1 ods. 2 Ústavy.
4. Navrhované zaradenie práva medzinárodných zmlúv a ostatných prameňov medzinárodného práva pred „ostatné“ ústavné normy vykonávajúce implicitné materiálne jadro ústavy a ústavné zákony, umožní efektívnejšie rešpektovanie medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky pri zachovaní suverenity Slovenskej republiky pomocou ochrany hodnotového jadra vnútroštátneho právneho poriadku tvoreného princípmi demokracie a právneho štátu podľa čl. 1 ods. 1, prvej vety.

Vo vzťahu k zaradeniu medzinárodných zmlúv a ostatných prameňov medzinárodného práva do pomyselného „medzistupňa“ vnútornej štruktúry Ústavy, možno uviesť rovnaké argumenty vyslovené v súvislosti so zaradením práva Európskej únie a výkladu čl. 1 ods. 1, č. 1 ods. 2 a čl. 125 ods. 1, písm. a) Ústavy SR.

Na prvý pohľad sa môže zdať, že Ústava hovorí mnoho o medzinárodných zmluvách, no mlčí o ostatných prameňoch medzinárodného práva. To avšak nie je pravdivé, pretože ich uvádza rovno v prvom článku Ústavy, Ústavný súd na margo prameňov medzinárodného práva napr. vyslovil: „Každý medzinárodný záväzok Slovenskej republiky má svoj konkrétny obsah (znenie) zahrnutý buď v medzinárodnej zmluve, medzinárodnej obyčaji, alebo v inom prameni medzinárodného práva. V dôsledku toho sa príslušná vnútroštátna právna úprava (zákon) môže dostať do nesúladu s takýmto medzinárodným záväzkom a o takomto ich nesúlade je ústavný súd oprávnený aj konať v konaní o súlade právnych predpisov.“²⁸

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že tento princíp čl. 1 ods. 2 je pre interpretáciu pôvodného materiálneho jadra Ústavy nepodstatný, keďže bol do Ústavy až následne doplnený v procese novelizácie. Tento princíp bol avšak podľa ústavného súdu stále implicitne prítomný, teda aj v čase pred jeho explicitným vyjadrením pomocou novely Ústavy s účinnosťou od 1. júla 2001.²⁹

4. ODLIŠNÝ POHĽAD TEÓRIÍ PRÁVNEHO PLURALIZMU

Po doplnení prvotnej štruktúry prameňov práva o rozmer systému medzinárodného práva, sa vynára nasledujúca štruktúra prameňov práva Slovenskej republiky:

1. Ústavné normy tvoriace implicitné materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky
2. Primárne právo európskej únie a ostatné pramene všeobecného medzinárodného práva
3. Sekundárne právo Európskej únie
4. „Ostatné“ normy Ústavy SR a ústavné zákony

Na prvý pohľad by dvojstupňovej materiálnej hierarchii Ústavy táto nová podoba klasickej štruktúry systému práva mohla vyhovovať. Pri druhom pohľade sa situácia mení, pretože táto hierarchia nezohľadňuje dva rozdielne prístupy v aplikácii prameňov práva. Princíp *lex superior*, ktorý má derogacné účinky a princíp aplikačnej prednosti ktorý derogacné účinky nemá. Vo vzťahu k dvom (trom) odlišným právnym systémom nie je správne argumentovať princípom vyššieho stupňa právnej sily. Vzťahom samostatných, autonómnych právnych systémov, medzi ktorými abscentuje princíp mocenskej nadriadenosti a podriadenosti zodpovedá skôr princíp aplikačnej prednosti.³⁰ V plnej miere sa to ukazuje aj pri napätí, ktoré vzniká medzi primárnym a sekundárnym právom Európskej únie na jednej strane a medzinárodnou zmluvou regionálnej medzinárodnej organizácie, konkrétne Dohovorom, ktoré by takto neboli odstránené.

Prehľadné zoradenie prameňov práva do jedného uceleného hierarchického systému by taktiež mohlo dávať väčší zmysel, pri pohľade na našu monistickú koncepciu vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva, lenže ako sme na začiatku tejto kapitoly načrtli, je otázne či monistická (a dualistická) teória správne vystihuje súčasný vzťah³¹ práva Európskej únie³² a prameňov všeobecného medzinárodného práva z pohľadu aplikačnej praxe ústavných súdov a medzinárodných súdnych organizácií.

Komplexita vzťahov medzi jednotlivými systémami a ich ohniskovými normami je teda o trochu zložitejšia a o slovo sa hlási teória právneho pluralizmu. Ako upozorňuje Eduard Bárány „Právny pluralizmus súvisí s čoraz prísnejším uplatňovaním niektorých princípov (vedúcich ideí) formálneho a čiastočne i materiálneho právneho štátu nielen na štátny mechanizmus, ale na všetky organizácie verejnej moci.“³³

Aj Róbert Alexy uvádza, že „všetky právne systémy demokratického a právno-štátneho typu“ inkorporovali princípy ľudskej dôstojnosti,

³⁰ K tomu pozri: DOBROVIČOVÁ, G.: *Charta základných práv Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. In JANOŠIKOVÁ, M. - KUBALA, J.: *Charta základných práv Európskej únie a výzvy s ňou spojené*. Košice 2015. s. 8-17.; GERLOCH, A. – TOMÁŠEK, M. et al.: *II. Teoretické a ústavné impulzy rozvoja práva*. Praha: Karolinum, 2010, s. 84.

³¹ Podrobný rozbor tejto problematiky podáva napr. Ludmila Elbert. Bližšie pozri: ELBERT, L.: *Regionalizmus ako nástoj zmeny vo vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva (Pluralizmus na obzore)*. I. časť. *Právny obzor* 2015, č. 5, s. 468 – 476.; ELBERT, L.: *Regionalizmus ako nástoj zmeny vo vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva (Pluralizmus na obzore)*. časť 2. *Právny obzor* 2015, č. 6, s. 560 – 570.

³² Aj právo Európskej únie napokon vzniklo oddelením od všeobecného medzinárodného práva. Navyše sa vedú debaty či vôbec predstavuje samostatný právny systémom alebo je iba subsystémom medzinárodného práva verejného. K tomu pozri napr.: BOGDANDY, A.: *Was ist Europarecht?* *Juristen Zeitung*, 2017, č. 12, s. 588 a n.; UERPMANN, R.: *Internationales Verfassungsrecht*. *Juristenzeitung*, 56, 2001, č. 11, s. 566 - 567.

³³ BÁRÁNY, E.: *Kariéra právneho pluralizmu*. In LENGYELOVÁ, D.: *Pluralizmus moci a práva*. Bratislava: Ústava štátu a práva SAV-Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 317.

²⁸ PL. ÚS 44/03.

²⁹ PL. ÚS 7/2017, s. 145.

slobody a demokracie.³⁴ Poznáme teda aj univerzálne princípy, ktoré pôsobia naprieč rôznymi poriadkami, resp. právnymi systémami.³⁵ Ich normatívny obsah sa však môže v jednotlivých systémoch viac či menej odlišovať.

5. ZÁVER

Medzi relatívne nové ústavné teórie reagujúce na problematiku právneho pluralizmu v podmienkach (nielen) Európskej únie patrí teória viacúrovňového konštitucionalizmu. Táto teória vníma formálne i neformálne interakcie medzi jednotlivými právnymi systémami, ktoré spolu vytvárajú jeden pomyselný komunikatívny trojstupňový systém.³⁶ Výsledkom otvorenej komunikácie je postupné vzájomné zvyšovanie nárokov kladených na demokratické právne systémy.³⁷ To sa nezaobíde bez vedomého a vzájomného obsahového zosúladzovania systémov jednotlivých úrovní. Právne systémy sa už preto nevyznačujú svojou doterajšou mierou autonómnosti a nezávislosti.

Táto pluralita a strata absolútnej autonómnosti právnych systémov sa následne odzrkadľuje vo vnútroštátnom práve, v ktorom naruša klasickú predstavu o jednotnom právnom poriadku, ktorého výrazným zjednocujúcim prvkom bol monopolný systém subjektov tvorby práva. Vnútroštátne orgány sú v súčasnosti na základe príkazu vlastnej ústavy povinné aplikovať pramene európskeho a medzinárodného práva, ktorých obsah je mnohokrát dotváraný v procese živého vývoja spôsobeného čulou interakciou vnútroštátneho, regionálneho a globálneho medzinárodného spoločenstva.

Ukazuje sa, že potrebná jednota fragmentovaného vnútroštátneho právneho poriadku, je dnes tvorená skôr axiologickými, ako formálno-procesnými požiadavkami opierajúcimi sa o holý fakt existencie suverénnej štátnej moci. Zároveň sú tieto axiologické požiadavky zjednocujúcim momentom síce samostatných, no vzájomne obsahovo previazaných úrovní viacúrovňového právneho systému. *Ústavné princípy tvoriace nepísané materiálne jadro Ústavy Slovenskej tak hodnotovo spájajú nielen právny poriadok Slovenskej republiky, ale ho zároveň prepájajú so systémom európskeho a všeobecného medzinárodného práva.*

Ukazuje sa, že za vonkajšou fasádou plurality sa skrýva elementárna jednota.

Zoznam literatúry

- ALEXY, R.: *Pojem a platnosť práva*. Bratislava: KALLIGRAM, 2009.
- BÁRÁNY, E.: *Kariéra právneho pluralizmu*. In LENGYELOVÁ, D.: *Pluralizmus moci a práva*. Bratislava: Ústava štátu a práva SAV-Bratislavská vysoká škola práva, 2009.
- BALOG, B.: *Vzťah čl. 1 ods. 1 a čl. 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky*. In MIHÁLIKOVÁ, V (eds.): *15 rokov v Európskej únii: aktuálne otázky a súčasné výzvy*, Košice: UPJŠ v Košiciach, 2019.
- BALOG, B.: *Materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky*. Žilina: EUROKÓDEX, 2014.
- BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M.: *Ústava a ústavné zákony*. Bratislava: KALLIGRAM 2013.
- BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M.: *Univerzálne ius cogens a ústavné limity výkonu verejnej moci v judikatúre Ústavného súdu Slovenskej republiky*. In: *Ústavné dni : tretie funkčné obdobie Ústavného súdu Slovenskej republiky - 7. ústavné dni*. Košice: Kancelária Ústavného súdu Slovenskej republiky, 2019, s. 188 – 204.
- BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M.: *Právo na sebaurčenie národa a deklaratórny charakter klauzuly večnosti*. In: *Ústavné dni : 25. výročie Ústavy Slovenskej republiky - 6. ústavné dni*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, s. 261-277.
- BRÖSTL, A.: *Eklezia alebo dikasterion – Kto má byť "Pánom všetkého"?* *Súčasná dimenzia staršieho problému*. In BRÖSTL, A. – BREICHOVÁ, LAPČÁKOVÁ, M. (eds.): *Demokracia, dôstojnosť, diverzita: Zborník z prezentácií slovenskej sekcie pred 29. svetovým kongresom IVR 2019*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2020, s. 29 – 38.
- BOGDANDY, A.: *Was ist Europarecht?* *Juristen Zeitung*, 2017, č. 12.
- DOBROVIČOVÁ, G.: *Charta základných práv Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. In JÁNOŠÍKOVÁ, M. - KUBALA, J.: *Charta základných práv Európskej únie a výzvy s ňou spojené*. Košice 2015.
- ELBERT, L.: *Regionalizmus ako nástroj zmeny vo vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva (Pluralizmus na obzore)*, I. časť. *Právny obzor* 2015, č. 5, s. 468 – 476.
- ELBERT, L.: *Regionalizmus ako nástroj zmeny vo vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva (Pluralizmus na obzore)*, časť 2, *Právny obzor* 2015, č. 6, s. 560 – 570.
- GERLOCH, A. – TOMÁŠEK, M. et al.: *II. Teoretické a ústavné impulzy rozvoja práva*. Praha: Karolinum, 2010.
- HALTERN, U.: *Was bedeutet Souveränität*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007.
- MAZÁK, J. - JÁNOŠÍKOVÁ, M. (eds.): *Charta základných práv Európskej únie v konaniach pred orgánmi súdnej ochrany v Slovenskej republike*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2016.
- KÁČER, M.: *Medzinárodná obyczaj v slovenskom právnom systéme*. In *Právnik*, 2010, č. 3.
- KLEINLEIN, T.: *Konstitutionalisierung im Völkerrecht*. Heidelberg: Springer, 2012.
- OROSZ, L. – SVÁK, J. – BALOG, B.: *Základy teórie konštitucionalizmu*. 2. vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2012.
- RANGL, J.: *Kolízia právnych princípov v kontexte del'by moci*. In BRÖSTL, A. – BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M.: *Demokracia, dôstojnosť, diverzita. Zborník z prezentácií slovenskej sekcie pred 29. svetovým kongresom IVR 2019*. Košice 2020.
- SVÁK, J. – BALOG, B.: *Ústavnoprávny režim vystúpenia Slovenskej republiky z Európskej únie*. In *Právny obzor*, 2012, č. 6.
- SVÁK, J. – GRÜNWARD, T.: *Nadnárodné systémy ochrany ľudských práv, I. zväzok Štruktúra systémov a ochrana politických práv*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, s.r.o., 2019.
- QUARITSCH, H.: *Das Selbstbestimmungsrecht des Volkes als Grundlage der deutschen Einheit*. In ISENSEE, J. – KIRCHHOF, P. (ed.): *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland*. Bd. XI. Internationale Bezüge. C. F. Müller 2013.
- UERPMANN, R.: *Internationales Verfassungsrecht*. *Juristenzeitung*, 56, 2001, č. 11

³⁴ Porovnaj: ALEXY, R.: *Pojem a platnosť práva*. Bratislava: KALLIGRAM, 2009, s. 101-102.

³⁵ Porovnaj: RANGL, J.: *Kolízia právnych princípov v kontexte del'by moci*. In BRÖSTL, A. – BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M.: *Demokracia, dôstojnosť, diverzita. Zborník z prezentácií slovenskej sekcie pred 29. svetovým kongresom IVR 2019*. Košice 2020, s. 48.

³⁶ KNAUFF, M.: *ZaöRV 68 (2008)*, s. 453, 482 a n. KLEINLEIN, T.: *Konstitutionalisierung im Völkerrecht*. Heidelberg: Springer, 2012.

³⁷ COTTIER, T. – HERTIG, M.: *MPYUNL 7 (2003)*, s. 261, 313 a n. In KLEINLEIN, T.: *c. d.*, s. 79.